

2. Арданов П. Пермакультура для хлібороба / П. Арданов // Електронний ресурс: Сайт громадської спілки «Пермакультура в Україні» Режим доступу : (<http://www.permaculture.in.ua>). – Назва з екрану.
3. Закон України «Про екологічну мережу України» від 24.06.2004 № 1864-IV // Офіційний вісник України від 06.08.2004 – 2004. – № 29. – стор. 53, – стаття 1950, код акту 29532/2004.
4. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), – 2011. – № 26. – ст. 218.
5. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 р. № 742-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 23. – С. 9.
6. Закон України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. № 973-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 363.
7. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. – Х. : ПП «ІНГВІ», 2008. – 96 с.
8. Знайомство з пермакультурою // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (<http://www.permaculture.in.ua/>). – Назва з екрану.
9. Краснова М. В. Еколого-правові аспекти розвитку сільських територій / М. В. Краснова // Правові проблеми розвитку сільських територій : матеріали Круглого столу, присвяченого пам'яті відомого українського вченого-правознавця, члена-кореспондента НАН України, академіка НАПрН України В. І. Семчика (м. Київ, 9 грудня 2015 р.). – К. : Видавництво «Прінт сервіс», 2015. – 228 с.
10. Національна доповідь ЦСР_липень 2017ukr.pdf // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (<https://menr.gov.ua/files/docs/ukr.pdf>). – Назва з екрану.
11. Овсинский И. Е. Новая система земледелия : научно-популярное издание / И. Е. Овсинский. – Белая Церковь : ООО «Білоцерківдрук», 2017. – 197 с.
12. Олійник Я. Б. Основи екології: підручник / Я. Б. Олійник, П. Г. Шищенко, О. П. Гавриленко. – К. : Знання, 2012. – 558 с.
13. Угода про асоціацію України з ЄС // Офіційний вісник України від 26.09.2014. – 2014. – № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125.
14. Уркевич В. Ю. Органічне сільськогосподарське виробництво: правові питання розвитку в аспекті євроінтеграції України / В. Ю. Уркевич // Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 травня 2015 р.), присвяченої 90-річчю від народження академіка В. З. Янчука / за ред. проф. В. М. Єрмоленка. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2015. – 412 с. – С. 76.
15. Шемшученко Ю. С., Костицький В. В. Про соціальну обумовленість сучасних проблем теорії та методології екологічного права / Ю. С. Шемшученко, В. В. Костицький // Екологічне право України : науково-практичний журнал. – № 1–2. – 2017. – 85 с.

ПОНЯТТЯ ТА СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПАРЛАМЕНТАРІЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Костицька І.О., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, зав. сектором Інституту законодавства Верховної Ради України

***Анотація:** У статті автор уже не вперше ставить питання не тільки про нову роль представницької демократії у сучасній державі, здатність демократії відповісти на глобальні виклики з використанням теоретико-правової науки в рамках сучасного розуміння права, але й про соціальну відповідальність органів представницької демократії та самих парламентарів. Проблеми соціальної відповідальності парламентарів досліджуються авторкою з врахуванням їх висвітлення у широкій юридичній, філософській та політологічній літературі. Ця проблема у статті виділяється як особливо важлива з огляду на нові виклики, з якими зустрілися сучасні держави, в основу функціонування яких покладено ліберальні цінності суспільства, здантість цих держав та носіїв влади – парламентарів – зберегти такі ліберальні цінності як основу суспільного та індивідуального життя, знайти відповіді на виклики сьогодення, забезпечити посилення владного впливу на перебіг подій у соціум між громадянським суспільством і державою у рамках конституційно-правових вимог. В основі таким міркувань – турбота про те, що інституту парламентарської демократії та члени парламенту були адекватним*

відображенням прагнень та інтересів народу, який наділяє їх владою через систему представницької демократії.

Ключові слова: представницька та пряма демократія, статус депутата, соціальна відповідальність парламенту, соціальна відповідальність парламентарів.

Annotation: In the article, it is not for the first time when the author poses a question not only about the new role of representative democracy in the modern state, the ability of democracy to respond to global challenges using theoretical and legal science within the framework of modern understanding of law, but also about the social responsibility of organs of representative democracy and parliamentarians themselves. The problems of social responsibility of parliamentarians are investigated by the author, taking into account their coverage in a broad legal, philosophical and political science literature. This problem is highlighted in the article as particularly important in view of the new challenges encountered by modern states, the basis of which is the liberal values of society, the sentiment of these states and the carriers of power - parliamentarians - to preserve such liberal values as the basis of social and individual life, to find answering the challenges of the present, ensuring the strengthening of the power influence on the course of events in the society between civil society and the state within the framework of constitutional and legal requirements. At the base of such considerations is the concern that the institution of parliamentary democracy and parliamentarians were an adequate reflection of the aspirations and interests of the people, which gives them power through a system of representative democracy.

Key words: representative and direct democracy, parliamentary status, social responsibility of parliament, social responsibility of parliamentarians.

«Будь-яка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею», - відзначив у своїй класичній праці «Про дух законів» Шарль Монтескьє ще у XVIII ст.[1] Ця неспростовна максима великого французького мислителя повною мірою стосується носіїв законодавчої влади – парламентаріїв, наділених у сучасних державах чималими повноваженнями. Адже саме від дій законодавця значною мірою залежить зміст самого законодавства, його спрямованість у правовому врегулюванні найважливіших суспільних відносин, що задає «тон» всій системі законодавчого регулювання суспільних відносин у країні. Зрештою, як доводить як теорія, так і практика функціонування органів законодавчої влади, саме «створення законів та інших законодавчих актів ... складає основну частину роботи і відповідальності будь-якого парламенту у вимірі часу, уваги, використання ресурсів»[2].

Між тим, складні та суперечливі умови глобалізації різних сфер суспільного життя об'єктивно диктують підвищення юридичної та інших форм соціальної відповідальності різних суб'єктів права[3]. У сучасному світі, що стрімко глобалізується та динамічно розвивається, саме органи законодавчої влади виступають, зазвичай, ключовими інститутами первинного правового регулювання суспільних відносин, забезпечення соціальної стабільності, гарантування реалізації прав і свобод людини і громадянина. Такі роль та значення закономірно зумовлюють обов'язкову відповідальність суб'єктів, що створюють ці норми, перед суспільством[2].

Подальша раціоналізація парламентаризму, що спостерігається в багатьох країнах з різними формами державного устрою, державного правління та державного режиму, так чи інакше сприяє певному новітньому «ренесансові» парламентаризму як чільного політико-правового феномену в демократичній системі державно-політичного владарювання. Зростання ваги і значення законодавчої влади зумовлює об'єктивне зростання уваги суспільства до проблематики її належного здійснення законодавцями в інтересах суспільства, оскільки будь-які вчинювані з їх боку порушення вимог права, «вихід за межі норм моралі і чинного законодавства»[3], спотворення волевиявлення народу, викривлення суспільних інтересів безпосередньо підривають авторитет законодавчої влади, ставлять під сумнів, а іноді й унеможливають належне виконання її функцій у державі загалом.

Разом з тим, на думку знаного теоретика права Д.А. Керімова, процес законотворення в сучасних умовах є високоінтелектуальною та відповідальною справою, яка вимагає від своїх суб'єктів надзвичайно відповідального ставлення. Втім, як показує досвід, значна частина парламентаріїв не дуже переймаються такими умовами, в результаті чого депутатський корпус у цілому виявляється часто неспроможним

виконувати свої функціональні зобов'язання на найвищому рівні. Причин тому існує багато, зокрема, з-поміж основних називають, здебільшого, незрілість громадянського суспільства та домінування особистісно-групових інтересів парламентаріїв над загальнонаціональними[4].

При цьому, як відомо, простір публічного-офіційного, формального у функціонуванні парламенту «є найбільш розвинутим, порівняно з іншими державними інституціями»[5]. Тому не випадково найчастіше предметом критики, у розрізі відповідальності законодавців, стають, насамперед, зроблені ними прорахунки у законодавчій діяльності. З-поміж них чи не найчастіше згадуються порушення законодавчої процедури, вимог законодавчої техніки, прийняття ними недосконалих або декларативних законів, які часто не несуть необхідного нормативного навантаження, а так само неприйняття законів, в яких відчувається особлива потреба суспільства, тощо[6].

Відповідно, потреба в забезпеченні суспільної довіри до парламенту передбачає існування комплексного інституту відповідальності парламентаріїв. У такому інституті виокремлюють здебільшого політичний та власне юридичний сегменти, які виявляються тісно пов'язаними з огляду на те, що сам феномен парламентаризму опосередковує важливу частину сфери державно-політичних відносин владарювання[7]. Таке виокремлення ґрунтується на фундаментальному розмежуванні юридичної та політичної відповідальності публічної влади та її носіїв. Природно, лише юридичною та політичною відповідальністю все розмаїття проявів соціальної відповідальності парламентаріїв далеко не вичерпується.

Тому, на наш погляд, предметне дослідження змісту та особливостей інституту юридичної відповідальності парламентаріїв у сучасній державі може проводитися, насамперед, у контексті осмислення ключових особливостей соціальної відповідальності парламентаріїв, яка є базовим соціальним феноменом, у структурі якого виокремлюється власне юридична відповідальність відповідної групи носіїв законодавчої влади. Вочевидь, зіставлення власне юридичної відповідальності парламентаріїв із соціальною (як видового поняття з родовим) та іншими її різновидами (насамперед, політичною) (як однопорядковими явищами) буде не лише продуктивним і доповнювальним до вищезгаданих концепцій, а й матиме фундаментальне евристичне значення, оскільки сприятиме уточненню базових сутнісних рис саме юридичної (як форми соціальної) відповідальності парламентаріїв у сучасних умовах. Зазначені міркування повною мірою стосуються юридичної відповідальності парламентаріїв як представників народу, уповноважених ним на здійснення законодавчої функції в парламенті.

Спершу зазначимо, що власне дослідження феномену юридичної відповідальності у контексті зіставлення з явищем соціальної відповідальності не є новим в юридичній науці. Більше того, можна вважати, з урахуванням існуючих напрацювань, що воно значною мірою видається традиційним. Водночас, у контексті обраного нами ракурсу теоретико-правового дослідження явища юридичної відповідальності парламентаріїв, такий підхід заслуговує на увагу та на своє практичне застосування.

Як слушно зауважено в літературі, відповідальність парламентаріїв є видом соціальної або представницької відповідальності. Адже члени парламенту за статусом депутата парламенту зобов'язані забезпечувати представництво усіх інтересів своїх виборців. Своєю чергою, для розкриття специфіки такої відповідальності парламентарія потребують, насамперед, докладного аналізу й систематизації існуючі правові, етичні, психологічні, соціологічні визначення поняття соціальної відповідальності [8], що є відображенням осмислення соціальної відповідальності парламентарів та її ознак.

Так, у сучасній науці зроблено висновок, що «відповідальність іманентно властива усім сферам і рівням соціальної взаємодії» [9]. Проте першопочатково сам термін «відповідальність» (responsibility) все ж був пов'язаним саме з функціонуванням політичних інститутів (зокрема, за доби англійської і французької революцій XVII–XVIII ст.). Надалі він став позначати право керованого вимагати від носіїв влади публічний звіт

за будь-яку їх дію. Так, досі в англomовній науковій літературі поняття “відповідальність” (responsibility) має досить широкий зміст та тлумачиться як підзвітність (accountability), осудність (imputability), караність (punishability), зобов’язаність (liability), здатність надавати відповідь (answerability), розумність (reasonability) тощо; часто пов’язується з виконанням обов’язку, боргу, з необхідністю відзвітувати за свої дії, спокутувати провину тощо[10].

На основі аналізу значного масиву наукових праць і розвідок, що виконувалися як у межах юриспруденції, так і інших суспільних наук, можна дійти висновків, що натеper соціальна відповідальність, за всієї структурної, внутрішньосмислової та науково-галузевої неоднорідності, інтерпретується переважно як: 1) підзвітність (обов’язкова і необов’язкова, тобто така, що мається на увазі) суб’єкта за свої дії та вчинки; 2) моральний обов’язок, пов’язаний з виконанням покладених на суб’єкта обов’язків; 3) здатність суб’єкта передбачити результати своїх дій, почуття службового обов’язку і усвідомлення своєї відповідальності; 4) специфічна властивість суспільних відносин, яка виявляється у діяльності людини і виражається в усвідомленні або в неможливості усвідомлення нею соціально значимих наслідків вчинення того чи іншого її вчинку; 5) зв’язок поміж двох суб’єктів, за якого один (суб’єкт відповідальності), який володіє свободою волі та вибору, зобов’язується в силу свого статусу будувати поведінку відповідно до очікуваної моделі, а інший суб’єкт (інстанція відповідальності) контролює, оцінює таку поведінку та її результати, а у разі негативної оцінки і наявності провини має можливість певним чином реагувати; 6) механізм соціального контролю, користуючись яким суспільство узгоджує суспільні та особистісні інтереси, а також скеровує поведінку людей у соціально корисне річище; 7) свідомо-вольове ставлення людини до пред’явлених суспільством вимог і обов’язок неухильного їх дотримання, як відповідна позитивна чи негативна оцінка діяльності людини з боку суспільства; 8) етико-правова категорія, яка фіксує залежність особи від соціального оточення, суспільства, держави і визначає ступінь відповідності індивідуальної поведінки наявним нормативним зразкам; 9) діалектичний взаємозв’язок між особою і суспільством, який характеризується взаємними правами і обов’язками, щодо дотримання і виконання приписів соціальних норм, що тягне за собою схвалення, заохочення, а у випадках безвідповідальної поведінки, яка не відповідає приписам соціальних норм, – обов’язок перетерпіти несприятливі наслідки і фактичне виконання цього обов’язку[3].

У сучасній науці абсолютно закономірно звертається увага на комплексність соціальної відповідальності парламентаріїв. Адже, як слушно зауважують учені, на сьогодні відповідальність та відповідальна поведінка носіїв законодавчої влади є одними з найважливіших, «ціннісних орієнтирів в їх діяльності, рівень яких потребує підвищення шляхом внесення змін не лише у нормативно-правову базу держави, а й у традиції, сформовані в державі і суспільстві. Створення нових традицій і правил, які ґрунтуються на загальнонаціональних цінностях та визначених пріоритетах розвитку держави, зокрема, європейського, є одним із стратегічних завдань»[11]. Означені міркування окреслюють не лише глибину проблеми соціальної відповідальності парламентаріїв як комплексної, але й орієнтують на необхідність адаптації кращих з існуючих зразків і моделей при модернізації інституційного «дизайну» соціальної відповідальності парламентаріїв у сучасному суспільстві.

О.М. Овчаренко, підкреслюючи важливість категорії «соціальна відповідальність», звернула увагу на те, що саме «в цій категорії віддзеркалено об’єктивний стан, можливі варіанти й обмеження поведінки людини, зумовлені потребами й інтересами соціуму, відображеними в його цінностях і нормах. Отже, поведінка індивіда характеризується як відповідальна у випадку, якщо він не порушує норм, що діють у суспільстві або в окремій царині суспільних відносин»[12]. У найзагальнішому вигляді «соціальна відповідальність як концепція заохочує кожну людину враховувати інтереси суспільства, беручи на себе

відповідальність за вплив своєї діяльності на інших людей, громади та навколишнє середовище в усіх аспектах»[13].

Роль та значущість такої відповідальності об'єктивно підвищується у носіїв публічної влади, оскільки вони щонайбільше впливають на суспільні процеси та їх результати, коригуючи їх у соціально корисному, суспільно бажаному напрямі (напрямах). Специфіка соціальної відповідальності суб'єкта, «як риса його характеру в кореляті зі стабільно-вольовими механізмами формуються в процесі інтердіяльності індивідів, у результаті трансінтегруації соціоорієнтацій, соціонорм, соціоправил, соціоцінностей»[14]. Водночас, у науковій літературі також відзначається тісний зв'язок публічної влади та феномену соціальної відповідальності. Зокрема, як відзначає О.Я. Добош, «соціальна відповідальність є інтеграційним чинником ефективності владних відносин у сучасній Україні та основною детермінантою оптимізації феномена влади як явища правової дійсності»[15]. У цьому ж ключі аналізуються правові форми політичної відповідальності влади та її носіїв тощо[16].

За всіх відмінностей, усі вищенаведені теоретичні підходи, як нам видається, відрізняє їх компліментарність та можливість акцентування ними на тих чи інших об'єктивних проявах феномену соціальної відповідальності стосовно певних конкретних суб'єктів такої відповідальності. Такий феномен виявляється поліморфним та, вочевидь, потребує свого уточнення стосовно відповідної конкретної сфери суспільних відносин та суб'єктного виміру (тобто певного суб'єкта відповідальності), що може бути предметом дослідження в окремій статті.

Список використаних джерел

1. Монтескьє Ш.-Л. О духе законов / Монтескьє Ш.-Л. Избранные произведения; пер с фр. — Москва: Госполитиздат, 1955. — С. 141.
2. Черпак Т.В. Законодавча функція Верховної Ради України: практика реалізації в умовах президентсько-парламентської та парламентсько-президентської республіки. Дис. ... канд. політ. наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси / Т.В. Черпак; Київський національний університет імені Т. Шевченка. – Київ, 2017. – С. 14.
3. Марченко М.Н. Государство и право в условиях глобализации: Монография / М.Н. Марченко. — Москва: Проспект, 2009. — С. 215.
4. Керимов Д.А. Законодательная техника: Научно-методическое и учебное пособие / Д.А. Керимов. – Москва: Инфра-М, Норма, 1998. – С. 56-57.
5. Лісничук О. Неформальні аспекти інституційних трансформацій українського парламентаризму / О. Лісничук // Інституційні зміни політичної системи сучасної України: оцінка стану та напрями оптимізації: Аналітична доповідь / За ред. д. політ. н., проф. Г.І. Зеленько. – Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2014. – Вип. 6 (74). – С. 25.
6. Концепция стабильности закона (серия «Конфликт закона и общества») / Отв. ред. Д.П. Казимирчук.— Москва: Проспект, 2000. — С. 169.
7. Шаповал В.М. Феномен конституційного права: Монографія / В.М. Шаповал. – Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. – С. 13-14.
8. Дяченко О.В. Особливості визначення поняття «соціальна відповідальність» у соціологічному контексті / О.В. Дяченко // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2014. - №3 (24). – С. 60.
9. Безрукова О.А. Соціальна відповідальність в сучасному українському суспільстві: соціологічна концептуалізація та досвід емпіричного дослідження. Дис. ... докт. соціолог. наук. Спеціальність 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології / О.А. Безрукова; Інститут соціології НАН України. – Київ, 2015. – С. 217.
10. Лиска О.Г. Система відповідальності у місцевому самоврядуванні / О.Г. Лиска // Гуманітарний вісник ЗДА. – 2010. – Вип. 43. – С. 76.
11. Даниленко Л. Проблеми формування ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності в Україні / Л. Даниленко // Сьома щорічна міжнародна конференція «Парламентські читання». – Київ, 2017. – С. 71.
12. Івчаренко О.М. Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики. Дис. ... докт. юрид. наук. Спеціальність 12.00.10 – судовустрой; прокуратура та адвокатура / О.М. Івчаренко; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2016. – С. 34.
13. Грішнова О.А. Соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи в Україні / О.А. Грішнова // Демографія та соціальна економіка. – 2011. - № 1 (15). – С. 40.
14. Пехник А.В. Соціальна природа відповідальності: сутність та роль в формуванні громадянського суспільства / А.В. Пехник // Актуальні проблеми політики. – 2014. – Вип. 51. – С. 58.
15. Добош О.Я. Правова природа влади (загальнотеоретичне дослідження). Дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / О.Я. Добош; Львівський державний університет внутрішніх справ.– Львів, 2011. – С 190.

16. Правові форми політичної відповідальності: аналіз зарубіжного досвіду та висновки для України: наукова записка / Кресіна І. О. (керівник наук. колект.), Горбатенко В. П., Коваленко А. А., Ходаківський М. Д., Стойко О. М., Кукуруз О. В., Стоєцький С. В. – Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. – 100 с.

ПРАВО ПОСТІЙНОГО КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ ТА ПРАВО ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕРЕЛІКУ СУБ'ЄКТІВ

Новицький А.М., доктор юридичних наук, професор, професор цивільного права та процесу Університету ДФС України; **Кащук К.Л.**, здобувач вищої освіти Університету ДФС України

***Анотація.** Статтю присвячено питанням удосконалення переліку суб'єктів користування земельною ділянкою. Здійснено аналіз норм Цивільного кодексу України та Земельного кодексу України, та надано обґрунтовані пропозиції щодо закріплення уточненого кола суб'єктів права постійного користування та права оренди земельними ділянками.*

***Ключові слова:** земельна ділянка, суб'єкти, власник, оренда земельної ділянки, землекористувач.*

***Abstract.** The article is devoted to questions of improvement of the list of subjects of use of the land plot. The analysis of the norms of the Civil Code of Ukraine and the Land Code of Ukraine has been carried out, and the substantiated proposals for securing the specified range of subjects of the right of permanent use and rights of lease by land plots have been provided.*

***Key words:** land, subjects, owner, land lease, land user.*

На сьогодні у законодавчому забезпеченні конституційного права на користування земельною ділянкою та права оренди цієї ділянки є певні проблеми, які потребують вирішення. Серед них, на наш погляд, варто виділити проблеми у праві постійного користування земельними ділянками та проблеми суб'єктивного права оренди земельної ділянки, адже ці права суттєво відрізняються.

Так, хоча власники землі поряд із повноваженнями щодо володіння та користування наділяються і повноваженнями щодо розпорядження земельними ділянками, а орендарі – у частині передачі земель в суборенду (за згодою власника), а постійні користувачі такої можливості позбавлені, у праві постійного користування земельними ділянками є низка відмінностей. Це, зокрема, наступні: право постійного землекористування є безстроковим, на відміну від права оренди, і може бути припинене лише з підстав, передбачених законодавством; права та обов'язки постійних землекористувачів визначені чинним земельним законодавством і не підлягають договірному регулюванню (не можуть бути звужені); постійні землекористувачі, як і землевласники, сплачують земельний податок, розмір якого визначається відповідно до норм Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року [1], на відміну від договірного характеру орендної плати тощо. Про ці та інші особливості у свій час наголошував Конституційний Суд України у справі про постійне користування земельними ділянками від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 [2].

Відповідно до ст. 374 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року [3] (далі – ЦК України) суб'єктами права власності на землю (земельну ділянку) є фізичні особи, юридичні особи, держава, територіальні громади. Також, згідно ст. 792 ЦК України за договором найму (оренди) земельної ділянки наймодавець зобов'язується передати наймачеві земельну ділянку на встановлений договором строк у володіння та користування за плату.

За нормами ч. 1 ст. 92 Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 року [4] (далі – ЗК України) право постійного користування земельною ділянкою – це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку.